

GENDER OP INDIVIDUEEL EN MAATSCHAPPELIJK NIVEAU

Jill Michiels – Educatief medewerkers onderwijs & Schrijf-ze-VRIJdag

Gender is een concept dat in sociologische wetenschappen en ook in feministische theorieën een belangrijke rol speelt. Gender wordt in dit opzicht gezien als een **verzameling van sociale verwachtingen** die met het biologisch geslacht gepaard gaan. In elke samenleving bestaan er ideeën over wat het betekent een man of een vrouw te zijn. De eigenschappen, gevoelens, gedachten en gedragingen die worden toegeschreven aan mannen en aan vrouwen worden vaak als ‘natuurlijk’ of ‘normaal’ beschouwd. Het concept gender is echter onderdeel van het referentiekader en van de culturele kennis en tegelijkertijd een stukje van de identiteit van een persoon.

GENDER OP INDIVIDUEEL NIVEAU

Gender als individueel gegeven wordt sterk in verband gebracht met het geslacht van een persoon. Toch betekent het iets anders. Het geslacht van een persoon verwijst naar de biologische (genetische, hormonale en fysiologische) kenmerken die een persoon categoriseert als man of vrouw. Deze binaire opdeling doet de realiteit echter geen recht aan. Ongeveer 1 op 2000 mensen wordt geboren met biologische kenmerken die niet eenvoudigweg passen in de man-vrouw opdeling. Op genetisch, hormonaal en fysiologisch vlak zijn er heel wat variaties mogelijk die er bijvoorbeeld voor zorgen dat een persoon zowel vrouwelijke als mannelijke (interne en externe) geslachtskenmerken ontwikkelt. Zulke personen worden geboren met een **interseks** conditie. Onder druk van maatschappelijke verwachtingen beslissen ouders vaak snel na de geboorte om de baby te laten opereren zodat die past in de binaire man-vrouw opdeling.

Naast het geslacht, speelt ook de genderidentiteit een belangrijke rol als we het hebben over gender. Genderidentiteit verwijst naar het innerlijke gevoel man, vrouw, een combinatie van beide of geen van beide te zijn, onafhankelijk van iemands biologisch geslacht. Wanneer het geslacht dat iemand toegewezen krijgt bij de geboorte grotendeels overeenstemt met de genderidentiteit, spreken we van een **cisgender** persoon. Wanneer het geslacht dat iemand toegewezen krijgt bij de geboorte grotendeels niet overeenstemt met de genderidentiteit, spreken we van een **transgender** persoon. We spreken over een **non-binaire** persoon wanneer de genderidentiteit niet simpelweg is op te delen in de categorie ‘man’ of ‘vrouw’.

Op individueel niveau is tenslotte ook de **genderexpressie** nog van belang. Genderexpressie verwijst naar de manier waarop personen hun genderbeleving communiceren naar de buitenwereld: kleren, haarstijl, lichaamstaal, manieren, spraak, gedrag ... In tegenstelling tot iemands genderidentiteit (die onzichtbaar is voor anderen), is iemands genderexpressie wat de buitenwereld te zien krijgt. Iemands genderexpressie en genderidentiteit kunnen overeenstemmen, maar dat hoeft niet noodzakelijk het geval te zijn. Bovendien kan de genderexpressie ook veranderlijk zijn naargelang de sociale context of in de tijd. Al van jongs af aan wordt iemands genderexpressie voor een groot deel gestuurd door de heersende gendernormen in een maatschappij: een jongen hoort zich jongensachtig te kleden en te gedragen en een meisje meisjesachtig. Doet men dat niet, dan loopt men risico om opmerkingen te krijgen of erger, bespot te worden. In de genderexpressie spelen **gendernormen** dus een belangrijke rol.

GENDER OP MAATSCHAPPELIJK NIVEAU

Wanneer we spreken over gender als maatschappelijk gegeven, gaat het net om de **gendernormen** die hierboven al aan bod kwamen. Gender is dan een **sociaal construct** dat betekenis geeft aan wat **vrouwelijk** dan wel **mannelijk** is. Er gelden met andere woorden andere (impliciete of expliciete) sociale regels voor jongens en mannen dan voor meisjes en vrouwen. Opnieuw een heel erg binaire opdeling die geen recht doet aan de realiteit. Elke persoon kan omschreven worden als een complexe mozaïek van stereotiepe mannelijke en stereotiepe vrouwelijke eigenschappen. Er is niemand die voor de volle 100% ten allen tijde aan de sociale verwachtingen voldoet die gepaard gaan met man-zijn of vrouw-zijn. En toch sturen ze in grote mate het gedrag, het denken en het voelen van mensen.

De gender-as wordt, net zoals alle andere assen, in de maatschappij bovendien gebruikt om mensen **hiërarchisch te ordenen**. De verschillende stereotypen, vooroordelen en verwachtingen ten aanzien van mannen en vrouwen zorgen ervoor dat het ene geslacht (meestal mannen) meer maatschappelijke voordelen en machtsposities krijgt in vergelijking

met het andere geslacht (meestal vrouwen). Op die manier wordt **genderongelijkheid** vormgegeven en in stand gehouden in een patriarchale samenleving.

In de huidige Westerse samenleving wordt de hiërarchie zichtbaar in de manier waarop stereotiep mannelijke eigenschappen (zoals leiderschap, rationeel denken, assertiviteit, competitiviteit, ...) in veel contexten van het maatschappelijk leven hoger gewaardeerd worden dan stereotiep vrouwelijke eigenschappen (zoals zorgzaamheid, emotionele intelligentie, schoonheid, ...). Deze vooroordelen zorgen op hun beurt voor een ongelijke verdeling van machtsposities.

Hoewel mannen en vrouwen **voor de Belgische wet gelijk** zijn, is die gelijkheid niet altijd terug te vinden in de realiteit. Zo zien we dat er nog steeds een loonkloof bestaat tussen mannen en vrouwen die dezelfde job uitoefenen, dat er nog steeds veel minder vrouwen topfuncties bekleden in het bedrijfsleven en in de academische wereld en dat vrouwen nog steeds het gros van de huishoudelijke taken en de zorg voor kinderen voor hun rekening nemen. Overigens zien we dat er veel meer vrouwen dan mannen slachtoffer worden van seksuele intimidatie en seksueel geweld, zowel in de thuissituatie als in de publieke ruimte, als op de werkvloer.

Tenslotte vestigen we nog eens de aandacht op het gegeven dat er niet zoiets bestaat als dé groep vrouwen of dé groep mannen. Hoewel vrouw-zijn vaak maatschappelijke nadelen met zich meebrengt, zijn de ervaringen van vrouwen niet allemaal dezelfde. **Verschillende assen kruisen** met de gender-as: behoren tot een etnische minderheid brengt bijvoorbeeld bijkomende uitdagingen met zich mee, jonge vrouwen en oudere vrouwen ondervinden verschillende vormen van discriminatie, het al dan niet voldoen aan schoonheidsidealen brengt specifieke zorgen met zich mee en de ervaringen van een vrouw die een hoofddoek draagt, zijn allesbehalve dezelfde als een vrouw die er geen draagt, en zo ga maar verder.